

ACC. NR M. 12780 1-10.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Kamren Nils Jönsson, Örnstedt*
Härad: *V. Gönings* Berättare: " " "
Socken: *Stoby* Berättarens yrke: *Kamrer*
Uppteckningsår: *1953* Född år *1878* i *Stoby*

FOLKLIVS-
TRIVET
LUND

Marknader och marknadslösen. s. 1-10.

N. N. 45.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 12780: /

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Frågelista 45.

Ända till slutet av 1860:talet var Röinge den förnämsta marknadsplatsen i V. Göinge. När Göingehäraderna 1722 delades, blev Röinge plats för häradsrätten, och på 1840:talet förlades den nyinrättade V. Göinge härads Sparbank dit. Platsen där den nuvarande staden Hässleholm ligger var ända till järnvägans tillkomst en kärrmark och ljunghed. Den enda bebyggelsen där var ett par "jorstuor" öster om nuvarande kyrkan. Efter järnvägarnas tillkomst (S.stambanan 1860, Kristianstads Hässleholms järnväg 1865, Hälsingborgsbanan 1875 och Markarydsbanan 1890) blev Hässleholm häradets centrala ort. Häradsrätt, Sparbank och marknad flyttades dit.

Mina minnen från marknaden där ligga under tiden 1885-95, men då hade mycket av de de gamla marknadssederna blivit ett minne blott. Marknad eller stortorgdag hölls en gång i månaden, om jag minns rätt den andra tisdagen. Den stora kreatursmarknaden var förlagd till höjden, där nuvarande kyrkan ligger. Mångfaldiga rader av

N. M.

45.

/

ACC. N:R M. 12780:2.

2

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2

i marken nerslagna grova pålar, förenade med grova rep, funnos där nötkreatur och hästar bundos. Nötens bölande och hästarnas gnäggande hördes över hela samhället. Närmast järnvägen hade torggummorna sina öppna stånd, där frukt och livsmedel såldes. Hela stortorget mitt för stationen var fyllt med stånd och nöjestält. Tält för försäljning av bier och smörgåsar funnos såväl där som på platsen för kreatursmarknaden. Någon restriktion beträffande försäljningen av spritdrycker existerade inte och nykterheten lämnade mycket övrigt att önska.

Sommar- och höstmarknaderna voro de mest besökta. När barnen kommit upp i 6 á 7 årsåldern och voro fria från skolan brukade de få följa med till marknaden, någon gång också tjänarna.

Två marknadesdagar i juni och oktober brukade vanligen vara fridagar för tjänarna, som då inte hade någon annan semester än den s.k. friugan eller Meckelmosseugan, som inföll mellan den 24 oktober och 1 november. Den torgdag, som inföll under denna vecka var flitigt besökt av tjänarna. De som beslutat bilda

ACC. N:R M. 12780:3.

3,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

hjonelag passade på att köpa ringar hos guldsmeden och fästmän fick den obligatoriska psalmboken, försedd med sammetspärmor och förgyllda messingsbeslag, inlindad i en liten färggrann selkedug. (Brölloppet firades ofta under julen, annandagen eller någon av mellandagarna, då arbetet inte var så bråskande. Prästen i Stoby kunde under dessa dagar ofta ha 10 á 12 vigslar)

Något särskilt bruk beträffande klädedräkten känner jag inte till - man var hekt enkelt snyggt klädd: söndesklädd. "Ståndspersonerna" anlände i regel dagen före marknaden för att ordna med stånd och uppackning. Många kommo långväga ifrån och hade sina stamlokus, där de övernattade under färden. När nötkreatur skulle säljas, skickades drängarna i väg med dem tidigt på morgonen - om långväga ifrån redan föregående dag. Om hästar skulle säljas, bands dessa efter marknadsskjutsen. De yrkesmässiga hästhandlarna - haistasköjararna - kunde ha flere stycken hästar efter sin skjuts.

Skjutsarna gingo från gårdarna tidigt på morgonen, isynnerhet om det gällde kreatursförsäljning eller -köp. De som inte hade

ACC. N:R M. 12780: 4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

åkdon anlidade tåg eller "apostlahästarna". I regel hade gårdar-
na någon bekant, där de kunde "parkera" och sätta in hästarna, bli-
va bjudna på mat eller förtära medhavd matsäck. Det överenskoms
tid, när man skulle träffas för måltid och hemfärd. Det var inget
ovanligt att "far" inte infann sig utan fick sökas på "krued",
där han hittades så pass beskänkt, att någon av fruntimren fick
"spänna för" och ordna hemfärden. Och i många hem väntade man oro-
ligt på "mannarnas" hemkomst från marknaden.
Ofta förekom slagsmål på marknaden, och alltid var det några som
hamnade i "finkan". Synnerlig respekt hade man för tattarna -
"Lönse (Lyngsjö) o skettilljunga tattra" - som sålde ler- och sten-
kärl, förtennade m.m. Rätt ofta förekom blodiga slagsmål vid deras
torgplatser. De hade inga stånd, utan varorna ställda på marken.
Vid ett tillfälle såg jag en dräng, som fick kinden uppsprättad
från mungipan upp till örat.
Mitt hem låg i skogsbygden en mil norr om Hässleholm. När ingen
skjuts från den närbelägna gården gick till marknaden traskade jag

ACC: N:R M. 12780:5

5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5

med någon av föräldrarna till marknaden. Vi följde i regel en stig utmed ~~marknaden~~ järnvägen, men stundom gick vi marklojes på skogsstigar över kärr och ljunghedar genom Stoby kronopark förbi en i närheten av Hässleholm liggande gård med det kuriösa namnet Skäjtessmäll.- Vid ett tillfälle var skjutsen från gården utsatt för ett svårt olyckstillbud. Skjutsen hade kommit till en järnvägsövergång vid Rättelövs Möllevång. Järnvägen gjorde en stark kurva strax söder om övergången och den banvakt som fällde bommarna hade inte fri sikt till övergången. Skjutsen hade just kommit in på spåret, då bommarna hastigt fälldes på båda sidor. Snälltåget hördes tydligt söderifrån. Körsvennen - stark som en björn, han kunde bära två fullvuxna karlar på raka armar - reste sig i vagnen och piskade på hästarna som bröto bommen och rusade ut på vägen ögonblicket innan taget for förbi.

Det var ingenting ovanligt att uppdrag om inköp lämnades till grannarna om man inte hade tillfälle att själv besöka marknaden. Men man lämnade inte gärna sådana uppdrag till innehavaren av

ACC. N:R

M. 12780:6

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6

en närbelägen gård i Rättelöv, en ungarl Nils Nilsson - vanligen kallad Rättla Nissen eller Neuls Svens'Neuls. För Nils hörde det till god ton att ta sig en ordentlig fylla varje marknadsdag. Han hade en mycket klok häst, som förde honom till och från marknaden. När vännerna spänt för hästen och hjälpt Nils i vagnen, hüttade hästen själv vägen hem, där Nil's hushållerska - Neuls Svens- Neulsa Tilda - fick ta hand om häst och karl. Nils var en godmodig och snäll karl. Mera oroligt var det, där Nil's okände broder ~~Per~~ Per (omväxlande kallad Rättla-Pären, Tratten eller Rättla Tratt) var hemma och följde med på marknadsresan. Spriten tycktes ej inverka på honom, och genom falskspel hade han i regel kunnat rikta sin kassa från spritrörda kumpaner.

Förutom kreatur salufördes snart sagt alla möjliga varor på marknaden. I Norra Skånes skogstrakter var det gott om hemslöjdare av skilda slag. Böckare torgförde bykakar, baljor, byttor m.m. Andra slöjdare sålde träskoffor, slevar, räfsor, lieskaft, skedar och andra alster av horn m.m. Smeder sålde liar, hästskor och hästskosöm, hemsmida

ACC. N:R M. 12780:7

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

spik o.d. Andra saluförde slipstenar och vädjesteuna. Slöjdare från Markarydstrakten sålde vävskedar - inte de moderna stål- eller messingsskedarna utan sådana med ritter av rör. Vid andra stånd mottogs hemvävd värken och vadmal till stampning och pressning, eller avhämtades sådana färdigberedda varar. För att inte nämna de otaliga stånden med karameller, leksaker, kläder av alla slag, böcker m.m. Även de billiga marknadsmöblerna: byråar, skåp och pinnstolar hade god marknad.

Hästbyte förekom flitigt. Man hade en viss respekt för de yrkesmässiga hästhandlarna - haistasköiana - Kringresande lasakrämara och veskötta smyghandlade med arsenik - vanligen kallat merkurium eller musasocker. Det påstods - kanske inte utan orsak - att hästhandlarna piggade upp djuren med en dos arsenik.

De barn, som fingo följa med till marknaderna, undfägnades med en markaspäng, som de fingo använda efter eget skön antingen på nöjesfältet eller till inköp. Bland de småsaker som jag inköpte vid barndomstidens marknader finnes ännu kvar en liten vackert snidad

ACC. N:R M. 12780:8.

8

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8

sparbössa i tunnform och en liten porcelinshäst - ursprungligen var det ett par, men den ene har förolyckats. En gipshund och ett par små glasljusstakar ha också gått all världens väg. - De hemmavarande barnen skulle få en markasgöva. - om inte annat, så en vackert fransad karamell med vers utanpå. Bland mina första marknadsgåvor minns jag en apelsin, en sprallegobbe och en snorreboss. Barnens pretentioner voro inte så stora på den tiden.

Till sist ett par marknadsminnen. Det ena är om jag minns rätt från 1890. Över ett bord var på en pappskiva textat: Edisons phonograf.

På bordet stod en liten apparat med några slangar och hörlurar.

Mot en avgift av 25 öre fick använda ett par hörlurar och när apparaten sattes i gång hörde man en svag mänsklig stämma. En dräng som offerat sin 25:öring misstänkte argan list och sade: "Me luren I inte. Ja ska asa fram den sköjaren som ligger onne bored o sen ska ja ha min töllskälling tebaks!" - Han lyfte på skymket och kröp under bordet, men var rätt snopen, då han intet fann.

Det andra minnet har jag visst redan upptecknat, men låter det ändå

ACC. N:R M. 12780:9

9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

följa med: Vid en marknad 1895 fick min fader klart för sig, att det fanns folk, som kunde trolla. Han skulle köpa en ko, och vi hade i arla morgonstunden vandrat den milslånga vägen till marknaden. Vi gick längs kreatursraderna och tittade på djuren. Han tittade på en liten krullhårig, blekröd och mager ko med getansikte och förklarade: "Da jyred vlle ja inte ha, om ja så feck na te skänks". Ägaren, som tydligen hört anmärkningen, kom fram och höll ett längre tal om den lilla kons utmärkta egenskaper: hur lättfödd hon var, hur fet mjölk hon lämnade, och så snäll och tillgiven var hon, att han knappt nändes sälja henne. Det blev ingen affär den gången och inte heller en stund senare - men jag såg att gubbarna tog varsin klunk ur en blå lomme-flaska. Jag förmanade emellertid far att för allan del inte köpa den kom, och gick sedan att sköta min enskilda praktik vid karusellen och andra marknadens härligheter. Döm om min fasa, när jag vid återkomsten fann gubbarna i färd med att dricka li'tjöv (likköp) - och far såsom den stormförtjuste ägaren till den lilla eländiga kon, som måste ha logerat tillsammans med

9

ACC. N:R M. 12780:10.

10,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

getter, för hon luktade bock lång väg. Det var ingenting annat att göra, än bege sig på hemväg med eländet. Så småningom började far få sin syn igen - jag får dock i sanningens intresse säga, att han varken var full eller "dragen". "Hon ä nock inte så grann, som ja tytte", hette det först. "Hon ä både liden o skrin", kom det lite tveksamt. "Da va eun räli korynka", lät det vidare. "Bock lutar hon osse. Da ä säkert eun tvätorla" (bastard). - och till sist kom förklaringen: "Hör du, da va eun räli gobbe ja råkte ud för. Han konne säkert trölla. Han förvände synen på me. Ja to knappt eun syb å hansa flaska, män sin va da som förtröllat. Da va som om ja va tvongen te o bå seu o jöra som han sa". Och när vi kommo till granngården, lydde ordern: "Du faur leua hem o jyred. Ja gaur in här eun stonn". Det var just ingen rolig hemkomst. Mor grät över eländet - men fick som vanligt reda upp härvan. Tvätorlan ryktades och ansades väl en hel månad, och nästa månad drog jag ensam i väg med henne till marknaden och lyckades utan hjälp av lomme-flaska och trolldom sälja henne utan förlust - en stolt känsla. - Och detta är historien om min första och sista kohandel!

10,